

„Magamon hordom a művészetet”

Csernik Attila topolyai grafikussal Gázsó Orsolya beszélget

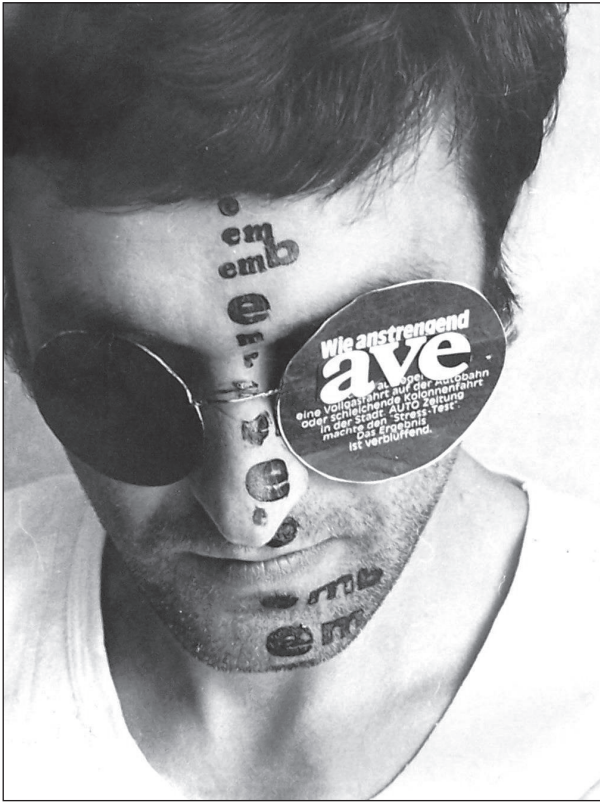
Füle mögül egy A betű kukucskál, hátán egy K egyensúlyozik fél lábon, bokáján az E betű virít magabiztosan. Csernik Attila a saját művészetét hordja magán, az ábécé betűit táncoltatja és formálja képpé ruházatán, bútorain, végtagjain, otthonának falain. A topolyai művész a vajdasági avantgárd mozgalom egyik képviselője, a *body-art* egyik meghonosítója hazánkban. Rajztanárként és vajdasági lapok illusztrátoraként is dolgozott éveken keresztül. Ha a betűláncaira nézek, hirtelen nem is tudom, hogy olvassam vagy csak csodáljam őket, a betűit önkéntelenül összerakom és értelmet, tartalmat keresek bennük. Pedig nem kell. Csernik Attila alkotásaiban a betűk játékosága, hajlékonysága, harmonikussága és diszharmóniája már magában szemet gyönyörködtető.

– *Meghatározó pillanat Csernik Attila pályafutásában, amikor megismerkedett Kassák Lajos művészetével, és ez nekem azért különösen kedves, hiszen fut egy portréműsorom az Újvidéki Rádióban, aminek a főcímdalát és címét szintén Kassák Lajos verse ihlette, az Üzenj című mű, amelyben arról ír, hogy beszéljünk minél többet. Önt miben ihleti Kassák?*

– Nagy hatással van rám Kassák Lajos művészete. A verseit különösen szeretem, de nemcsak azok ihletnek meg, hanem a prózái is. Mindegyik könyvét megvettem. Amellett, hogy nagyszerű irodalmár volt, a képzőművészetben is jeleset alkotott. Hogy őszinte legyek, a képzőművészete sokkal nagyobb hatással van rám, mint az irodalmi munkássága, és ezt az oldalát sokan nem is ismerik.

– *Az öszvegyével találkozott is.*

– Igen. Akkoriban én vezettem az újvidéki Ifjúsági Tribünön a képzőművészeti részleget, és szerettem volna egy Kassák-tárlatot

szervezni. Őrült nagy lelkesedéssel futottam neki. Elutaztam Pestre az özvegyéhez is, hogy tanácsokat kérjek tőle. Nagyon szép találkozás volt, és nagyon megörült a kezdeményezésünknek, hiszen abban az időben Kassák neve még nem volt annyira ismert Magyarországon. Az volt a kikötése, hogy tízezer márká biztosítást fizessünk neki, hogy védjük Kassák munkáit. Ezt a pénzt nem tudtam összeszedni, úgyhogy az egészből végül nem lett semmi, elálltunk a tárlattól.

– *Csernik kifejezőeszköze a betű. Van-e köze ehhez annak, hogy Juhász Erzsébet, megboldogult felesége irodalmár és író volt? Hatással volt-e a stílusának a kialakulására?*

– Persze, ő nagyon nagy hatással volt a munkásságomra. Nemcsak mint író, hanem mint értelmiségi társ. Állandóan mellettem volt, segített, ösztönzött, hogy is mondjam, jót tett nekem az egyénisége. Fantasztikus érzés, amikor egy olyan ember él veled, akivel tudsz beszélgetni az alkotásról, a munkáról. Ezért a mai napig hálás vagyok neki. Kassákkal is ő ismertetett meg.

– *Akkor kiegészítették egymást. Láttam pár régi fotójukat, ahol Erzsébetet úgy fényképezte le, hogy Csernik-féle betűgolyókat tart a markában, a szembéjén, a szájában.*

– Többször volt a modellem, valóban sok mindent csináltunk együtt. Nekem az is óriási boldogság volt, hogy komolyan vette a művészetemet, hitt abban, amit csinálok, nem tartott hülyének, nem nevetett ki, hanem ösztökélt. Jó bírálóm is volt, a kritikáit mindig megszívleltem.

– *Olvasni vagy nézni kell inkább a Csernik-alkotásokat? Mindkettőt lehet.*

– Nézni. Régen finn és angol újságokból vágtam ki a szavakat, a betűket, azért, hogy senki ne értse őket, hogy ne keressék benne az értelmet. Az angol nyelvet akkoriban még nem beszélték ennyien, úgyhogy könnyű dolgom volt, az angol még különlegesnek számított. Most már nehéz olyan angol szöveget találni, amit ne értenének az emberek. Amikor a finn újságokat használtam fel, akkor sokszor én sem tudtam, milyen szövegeket rakok össze, de nem is az volt a lényeg. Csak szorgalmasan vagdostam ki a betűket, és azokból csináltam kollázsokat. Nálam a szöveg nem azért van, hogy olvassák, én a betűk és mondatok vizuális értékeit figyelem. A szavak esztétikáját szeretném tudatosítani a szemlélőben. Hiszek benne, hogy a betűnek van vizuális értéke, formája. Szép üzenetet hordoz már csak a betű íve magában, nem kell ahhoz leírni semmit, hogy értsük, értékeljük.

– *A vizuális értelmezésen van a hangsúly, nem a tartalmin.*

– Így van. Néha magyarul is írok, magyar szavakat is felhasználok, de ott sem a tartalmat figyelem. Csak a felületre koncentrálok.

– *Munkáiban gyakran van jelen az E betű.*

– Az E betű a családom szimbóluma. A fiam neve Előd, lányom Emese volt, feleségem pedig Erzsí, így spontán jött, szinte tudattalanul, hogy az E-ket kezdtem el használni, munkáimban ikonikussá vált az E. De amellet, hogy érzelmileg kötődök hozzá, a betű formája is tetszik.

– *Az E-hez sokszor hozzátesz egy másik betűt is, pl. egy T-t vagy M-et, azaz szótagok lesznek a betűből. Ebben az esetben sem kerül előtérbe a jelentés?*

– Nem, az E-hez spontán kapcsolom az ábécé többi betűjét. Az E-hez jól illik a T és az M, ahogy mondtad is, de szeretem az O-val és az N-nel is használni. Ha kifáradok a szótagok gyártásában, akkor

róla, hogy örökre is kint maradhatnék, de éreztem, hogy a nagyváros nem az a hely, ahol én szívesen alkotnék egész életemben, nem kötötte le a figyelmemet az a környezet. Nagyon jól éreztem magam, meg minden rendben volt, de vágytam haza. Pár hónappal azelőtt, hogy indultunk volna haza, akkor találtam rá a montreáli Képzőművészeti Akadémiára, ahová be is iratkoztam, csak nem tudtam befejezni, mert már megbeszéltük előtte, hogy hazaköltözünk. Utólag sem bánom, hogy nem maradtam kint, én itthon találok meg azt, amire szükségem van. Sőt, nekem az egy óriási megkönnyebbülés volt, amikor elhatároztuk végérvényesen, hogy hazajövünk.

– *Körbejárta New York művésznegyedét is, és ott hatottak Önre leginkább az avantgárd stílus irányzatai.*

– Igen, New York-i látogatásom meghatározta a későbbi alkotásaim stílusát, és tulajdonképpen az egész munkásságomat. New Yorkban akkor tombolt a pop-art, az is lenyűgözött, de legfőképp a környezet hatott rám, az, hogy milyen nyitottan reagálnak ott az emberek az avantgárd művészetre. Ez irányt mutatott nekem is, felbátorodtam. Ott tanultam meg azt, hogy nem másoknak dolgozok, hanem magamnak, nem másnak kell elégedettnek lennie a munkáimmal, hanem csakis nekem. New York után azt sem igényeltem itthon, hogy elfogadjanak, elismerjenek, mint művészt. Én mindig is a saját örömömről dolgoztam, ezzel óriási szabadságot adtam magamnak, és a mai napig így élek. Ha a saját bőrömben, a betűim között jól érzem magamat, nekem az már elég. Még arra sem tartok igényt, hogy valaki megvegye a munkáimat.

– *Mielőtt elkezdte az interjút, mesélte, hogy nagyon megfogta az is New Yorkban, hogy bárhol fel lehet öltözni, nem nézik ki. Akár pizsamában vagy pucéran is ki lehet menni az utcára. A mostani ruházata is nagyon jól tükrözi, hogy hatott Önre ez a szabadság, nem érdekli, ki mit gondol az öltözékéről. Mindegyik ruhadarabja egyedi, a saját kezével festett betűi tarkítják a pólóját, nadrágját, táskáját, mellénye zsebeit.*

– Amikor hazajöttem a tengerentúlról, akkor a Forumba kerültem, egy betűgyárba, ahol minden a szó, a betűk köré épült már akkor is, és ott még jobban a betű rabja lettem. Először nem ruhára, hanem testre festettem. Nekem eleinte a bőr volt a papírom, végtagokra, vállra, arcra, nyakra, hasra rajzoltam a betűket. Mivel zsíros nyomdafestéket használtam, azt komplikált volt lemosni a bőrről. Ezért szép lassan áttértem arra, hogy papíron dolgozzak, és a ru-

hámon. Én azt vallom, hogy a művészetet – ha lehet ezt egyáltalán művészetnek nevezni – magamon hordom. Én is a művészet része vagyok. Én nemcsak a falra akasztom fel azt, amit csinálok, hanem a ruháimmal is képviselem.

– *A ruhái lettek a márkajegye, a védjegye.*

– Igen, újabban azt is szeretem magamra írni, hogy „rajtam van a művészet”, vagy „velem van a művészet”. De ezt persze angolul írom, hogy ne értse meg mindenki. Tavaly voltam egy kiállításon Milánóban, és ott is a festett, betűs ruháimat viseltem. Mindenki kérdezgette, mit ír a felsőmön, és miért írja azt, mondtam nekik, hogy nem érdekes, hogy mit ír, nem az a fontos, inkább azt nézzék, hogy hogyan írja. Egyébként nekem nemcsak az a fontos, hogy a ruháimban, hanem hogy a környezetemben is jól érezzem magam. Úgyhogy az otthonomban is betűk lógnak mindenhol, a házam falait, a kaput, a székeket, a szekrényeket, a lámpákat, a padlót díszítik.

– *Azt nyilatkozta egy korábbi interjújában, hogy az újság címlapja olyan, mint az újság ruhája, ugyanis a címlap alapján döntünk, hogy megvegyük-e az aznapi számot, vagy se. Az Ön ruházata is olyan, mint egy ütős címlapsztori: harsány, kirívó, meghökkentő.*

– Van az a mondás, hogy a ruha teszi az embert. Ezzel nem teljesen értek egyet, de valóban sokat számít. A ruha árulkodik a személyiségünkről. Nem csak az újság címlapja, a könyv borítója is nagyon fontos. Vagy egy plakát. Az is egy esemény ruhája tulajdonképpen. De nem mindenki gondolja így. Amikor a nyomdában dolgoztam, vért kellett izzadnom, hogy elfogadtassam a környezetemmel, hogy figyelnünk kell a kiadványok kinézetére. Sokat veszekedtem ezért, nagyon ritkán tudtam úgy megcsinálni az újságot, ahogy szerettem volna. Ez még ma is bosszant.

– *Azzal, hogy újságoknál dolgozott, tudta formálni a közízlést.*

– Ezt én idézőjelbe tenném. Nem engedték. Lehet, akkor sem sikerült volna formálnom, ha engedik, de nem is engedték. Nem kaptam szabadságot az alkotásban, az illusztrálásban. A mai napig úgy gondolom, hogy az újságjaim szomorúan néznek ki. Régen az volt a divat, hogy aki nem volt jó újságíró, azt kinevezték műszaki szerkesztőnek, és velük kellett dűlőre jutnom nap mint nap vizuális kérdésekben. Pár éve volt Zágrábban egy iparművészeti kiállítás, és engem is meghívtak, hogy állítsam ki az egykori újságjaimat. Alig tudtam

olyan címlapot találni, ami nekem is tetszett volna, amit büszkén ki tudtam volna állítani. Ez nagyon rossz érzés, nem látom a munkáimban saját magamat.

– *Hol szeretett dolgozni?*

– A *Jó Pajtás*ban például már más volt a helyzet, nagyon szerettem illusztrálni a gyerekeknek. Mindig is éreztem a gyermekek pulzusát, tudom, hogy mi fog nekik tetszeni, és hogyan fognak rá reagálni.

– *Ezt én is tanúsíthatom, a Mézeskalács színes, élénk rajzai még ma is élnek az emlékezetemben, és amikor gyermekként kezembe vettem az újságot, az volt az első, hogy tüzetesen átnéztem a rajzokat, és csak utána olvastam el a tartalmát.*

– Örülök, hogy ezt mondd. Amikor ilyeneket hallok, akkor azt gondolom, már ezért megérte alkotni, gondolkodni. Igen, a *Mézeskalács*ot is nagyon szerettem csinálni, szintén közel állt hozzám. Úgy érzem, a kicsik sokszor nyitottabbak a világra, mint a felnőttek. Imádom a gyerekeket. Szeretnék most is rajzolni nekik, vagy velük, de nincs rá lehetőségem.

– *Am volt időszak, hogy gyerekekkel dolgozott, rajztanárként kiélhette ezt a vágyát. Volt diákjai mesélték, hogy pedagógusként az volt a szokása, hogy óra elején kiválasztotta azokat a tanulókat, akik jól tudtak énekelni, és addig, amíg a többiek rajzoltak, ők daloltak. De olyan is volt, hogy bekapcsolta a magnót, és zene mellett rajzoltak a gyerekek.*

– Jó volt az iskolában dolgozni. Abban az időben annyira a tanítás és a gyermekek hatása alatt voltam, hogy mással nem is tudtam foglalkozni, azokban az években nem is alkottam. Teljesen lebénytott az, hogy éreztem, nem tudok olyan tiszta lélekkel és szívvel rajzolni, mint a gyerekek. Úgyhogy inkább leálltam egy picit, és pihentettem a betűket.

– *Ma van lehetősége átadni valahol a tudását?*

– Most a nyugdíjasokkal foglalkozom, épp most ünnepeljük a csoport megalakulásának tizedik évfordulóját. Ez is érdekes munka, hiszen azoknak az embereknek tanítok hétről hétre különböző képzőművészeti technikákat, akik közül néhányan előtte abszolút nem érdeklődtek a rajzolás iránt. De szemmel követhető a fejlődésük, nagyon értékes munkát végeznek, becsülöm a törekvésüket.

– *A nyugdíjas Csernik Attila azonkívül, hogy nyugdíjasoknak tart órákat, mivel foglalkozik még? Milyen életet él?*

– Nyugdíjasként nekem óriási elégtétel az, hogy magamnak dolgozhatok, nem másnak. A saját örömeimre alkotok, és azt, amit én szeretnék.

– *Azt veszem észre, hogy nyugdíjasként is nyitott az új dolgokra, a modern technikákra, pl. a számítógépet is megtanulta használni, sőt most már hasznát veszi a munkájában is.*

– Mindig nyitok az új dolgok felé, szeretek tudatában lenni annak, mi zajlik a világban. Egyébként a számítógéppel nagyon nehezen kezdődött a barátságom. Amikor a *Magyar Szóba* kerültem, kész tények elé állítottak, hogy muszáj megtanulnom használni, hogy fejlődni tudjak a munkámban, tudjam tartani a tempót a többiekkel. Úgyhogy a kezdetekben igazából külső nyomásra kezdtem el gépezni. Eleinte sírtam, nem tudtam elképzelni, hogy én ezt meg tudom csinálni. Képzeld, felnőtt emberként sírtam ilyen hülyeség miatt. Utólag nevetséges. Amikor megtanultam nagy nehezen az alapokat, akkor meg akartam taníttatni a saját gyermekeimmel is, és akkor kiderült, hogy ők ezt már rég tudják, sőt ők mutatták meg nekem az újításokat.

– *Az jó, ha fejlődik a korról, de remélem, a ruháin és a rajzain továbbra is a kézzel írott betűláncaival találkozunk. Köszönöm szépen a beszélgetést.*